

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ครอบครัว ตามความหมายทางพระพุทธศาสนา หมายถึง สถาบันครอบครัวที่บุคคลมีความผูกพันทางกายและทางจิตใจต่อกัน โดยมีหน้าที่และคุณธรรมเป็นแกนกลาง การดำเนินชีวิตครอบครัวจึงเป็นสถาบันหน่วยย่อยที่สุดของสังคมมนุษย์ สถาบันครอบครัวมีคุณสมบัติพิเศษที่แตกต่างจากสถาบันอื่น ๆ คือ เป็นสถาบันแรกที่บุคคลได้มีโอกาสติดต่อสัมพันธ์กับบุคคลอื่นๆ สถาบันครอบครัวจึงมีอิทธิพลต่อบุคคล และต้องได้รับความไว้วางใจจากสมาชิกในครอบครัวด้วย^๑

นอกจากนี้ ครอบครัวยังเป็นสถาบันที่บุคคลมีความสัมพันธ์ต่อกัน ตามระบบเครือญาติของบุคคลในตระกูล โดยถือว่าบุคคลเหล่านั้นย่อมมีความเกี่ยวพันกันในฐานะสมาชิกในครอบครัวมีฐานะเป็นญาติอันประกอบไปด้วย บิดา มารดา ปู่ย่า ตายาย ปู่ทวด ย่าทวด ตาทวด ยายทวด ลูก หลาน เหลน และบุคคลในครอบครัวต้องมีหน้าที่ทางธรรมต่อกัน เช่น การมีความรับผิดชอบในสถานภาพ และหน้าที่ของตนเองที่เป็นอยู่^๒ บุคคลผู้มีหิริโอตตปปะเป็นเครื่องค้ำครอง^๓ จะมีความรับผิดชอบ และทำหน้าที่ต่อกันตามสถานภาพ ถ้าหากบุคคลไม่มีพันธะทางธรรมต่อกันแล้ว การทำหน้าที่ หรือการนับถือกันเป็นมารดา เป็นบิดา เป็นบุตรก็จะไม่มี จะไม่ต่างอะไรจากสัตว์เดรัจฉาน

แต่เนื่องจากบุคคล มีจิตสำนึกทางคุณธรรม จึงมีหน้าที่ต่อกันโดยธรรม และบุตรเป็นเสมือนตัวแทนชีวิตของครอบครัวในอนาคต ผู้ที่เป็นบิดามารดาจะต้องประพฤติปฏิบัติตนให้เป็นแบบอย่างที่ดี เพราะว่าเป็นต้นแบบในการอบรมสั่งสอน จึงจะต้องมีพฤติกรรมให้สังคมยอมรับได้ การอบรมเลี้ยงดู และการกระทำที่ดีของบิดามารดา ก็จะมีผลต่อพัฒนาการในอนาคตของบุตร บุตรต้องได้รับความรัก ความอบอุ่นจากบิดามารดา และสิ่งแวดล้อมที่จะสร้างเสริมพัฒนาการของเด็กโดยตรง^๔

^๑ รัชนิกร เศรษฐ์, สังคมวิทยาชนบท, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช ๒๕๒๘), หน้า ๑๒๖.

^๒ ชุ.ชา.(ไทย) ๒๗/๑๗๔/๑๑๑.

^๓ วิ.อ. (บาลี) ๒/๕๐๓-๕/๑๖๕-๑๖๖.

^๔ วราภรณ์ สยนาทน, “ความรู้พัฒนาการเด็กของบิดามารดา ที่มีต่อการอบรมเลี้ยงดูเด็ก”, วิทยานิพนธ์ปริญญาพยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล), ๒๕๓๘.

เมื่อบุตร ได้รับแบบอย่างที่ดีและตั้งอยู่ในแบบอย่างที่ดีแล้ว สมาชิกในสังคมก็จะได้ชื่อว่า มีเป้าหมายที่ดี คือมีฐานรองรับที่ดี สมดังพุทธพจน์ที่ว่า “บุตร คือ ฐานรองรับของมวลมนุษย”^๕ หมายความว่าเด็กทั้งหลายเป็นที่รองรับไว้ซึ่งมนุษยชาติ บุตรเองก็เช่นเดียวกัน มิใช่เพียงมีบิดามารดาเป็นต้นแบบที่ดีเท่านั้น บุตรยังต้องมีบทบาทหน้าที่ในการเป็นบุตรที่ดี และเป็นผู้ที่อ่านอนสอนง่าย ให้สมกับคำที่ได้ชื่อว่า “เป็นผู้สืบสกุล เป็นผู้ทำให้สกุลบริสุทธิ์ เป็นชีวิต และเป็นเลือดเนื้อเชื้อไขของบิดามารดา”^๖

ดังพระพุทธพจน์ ที่พระพุทธองค์ตรัสไว้ ในขุททกนิกาย อิติวุตตะกะว่า “บัณฑิตทั้งหลาย ย่อมปรารถนา อภิชัตบุตร อนุชัตบุตร ย่อมไม่ปรารถนาอวชัตบุตร ผู้ตัดสกุลเลย บุตรทั้งหลายเหล่านี้แล มีอยู่พร้อมในโลก บุตรเหล่านี้ เป็นอุบาสก มีศรัทธาถึงพร้อมด้วยศีล ถ้อยคำปราศจากความตระหนี่ บุตรเหล่านั้น ย่อมไพโรจน์ ในบริษัททั้งหลาย เหมือนพระจันทร์พ้นจากหมู่เมฆแล้ว ย่อมไพโรจน์อยู่ ฉะนั้น”^๗ เปรียบได้กับต้นไม้ที่ออกผลไม่ดี ย่อมมีแต่จะถูกโค่นทิ้ง ตรงกันข้าม หากต้นไม้มีผลดก มีรสหวานอร่อยแล้ว เจ้าของก็เอาใจใส่ดูแล ใส่ปุ๋ย รดน้ำ พรวนดิน ทะนุถนอม เพื่อให้คงอยู่ได้นาน ๆ ดังนั้น ต้นไม้นั้น จะได้รับการบำรุง การดูแลรักษานานเพียงไร ก็ขึ้นอยู่กับผลของต้นไม้นั้น

คนเราก็เป็นเช่นเดียวกัน ถ้าลูกทำดี เป็นคนดี คนทั้งหลายย่อมชื่นชมมาถึงบิดามารดาว่าเลี้ยงลูกได้ดี บิดามารดาก็ย่อมได้รับความชื่นอกชื่นใจ และความสุขกาย ความสุขใจก็จะติดตามมา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ถ้าหากลูกไปทำความดี สังคมบุญกุศลที่ไหน บิดามารดาก็ย่อมจะพลอยได้รับบุญตามไปด้วย สมดังคำกล่าวที่ว่า “บุตรธิดา คือกระจกเงาของบิดามารดา”^๘

แต่ในปัจจุบัน มีปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นภายในครอบครัว และสร้างความวิตก ความคับข้องใจแก่บิดามารดา ญาติพี่น้องในครอบครัวมากมาย โดยเฉพาะปัญหาที่เกิดขึ้นกับบุตรธิดา ที่เป็นเยาวชน ทั้งในแง่ของความประพฤติผิดศีลธรรมจริยธรรม เช่น ปัญหายาเสพติด มีพฤติกรรมเบี่ยงเบนทางเพศ การใช้ชีวิตฟุ้งเฟ้อ ยึดติดกับวัตถุนิยม การขาดความรับผิดชอบต่อตนเองต่อสังคมรอบข้าง รวมถึงการแก้ปัญหาต่างๆ ด้วยความรุนแรง เป็นต้น ด้วยเหตุที่ว่า เยาวชนตั้งอยู่ในระยะวัยที่มีการเปลี่ยนแปลงในทุกด้าน ทั้งทางด้านความเจริญเติบโตในร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคมและ

^๕ ส.ส. (ไทย) ๑๕/๕๔/๔๒, (ไทย) ๑๕/๕๔/๖๙.

^๖ สมภพ ชีวรัฐพัฒน์, **มงคลกับคุณภาพชีวิต**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : นานาสีพิมพ์, ๒๕๔๐), หน้า ๘๐.

^๗ ข.อิตติ. (ไทย) ๒๕/๗๔/๔๓๑.

^๘ ว. วชิรมณี (นามแฝง), **ธรรมะน้ำเอก**, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์, ๒๕๕๑), หน้า ๑๑.

สติปัญญา เด็กในวัยนี้จึงมีปัญหาในการปรับตัวมากกว่าเด็กวัยอื่น^๔ ผู้ที่เป็นบิดามารดา จึงควรอบรมสั่งสอนบุตรธิดา ตามหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา เพื่อที่จะสร้างความเข้าใจให้เกิดมีในครอบครัวให้มากยิ่งขึ้น

ดังนั้น การศึกษาวิจัยเรื่องนี้ จะได้ศึกษาพุทธวิธีในการอบรมสั่งสอนบุตรธิดาที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท เพื่อให้บิดามารดาได้นำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ในการอบรมสั่งสอนบุตรธิดา ตามหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา เพื่อเสริมสร้างความเข้าใจภายในครอบครัว และบุตรซึ่งถือว่าเป็นสมาชิกที่สำคัญยิ่งของครอบครัว จะได้บ่มบารมี และหน้าที่ของการเป็นบุตรที่ดี เพื่อจะได้นำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ เป็นแนวทางในการวางรากฐานชีวิตที่ดีงามในสังคมต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑.๒.๑ เพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎีการอบรมสั่งสอนบุตรธิดา
- ๑.๒.๒ เพื่อศึกษาพุทธวิธีในการอบรมสั่งสอนบุตรธิดา
- ๑.๒.๓ เพื่อประยุกต์พุทธวิธีในการอบรมสั่งสอนบุตรธิดาในสังคมไทยปัจจุบัน

๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ

- ๑.๔.๑ แนวคิดทฤษฎีในการอบรมสั่งสอนบุตรธิดาในสังคมไทยปัจจุบัน มีอะไรบ้าง?
- ๑.๔.๒ พุทธวิธีในการอบรมสั่งสอนบุตรธิดามีอะไรบ้าง?
- ๑.๔.๓ การประยุกต์พุทธวิธี และ หลักธรรมในการอบรมสั่งสอนบุตรธิดา ในการพัฒนาเด็ก และ เยาวชน ในสังคมมีวิธีดำเนินการอย่างไร?

๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่องนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Method) ซึ่งเป็นการศึกษาข้อมูลจากเอกสาร คือ พระไตรปิฎกและคัมภีร์พระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้อง มุ่งศึกษาแนวคิดทฤษฎี และสาระการอบรมสั่งสอนบุตรธิดาทั้งในสังคมตะวันตกและสังคมไทย และศึกษาพุทธวิธีในการอบรมสั่งสอนบุตรธิดาที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทในด้านการครองเรือน(ครอบครัว) ด้านการแก้ปัญหาสังคม และด้านการใช้เทคโนโลยี

^๔ ดวงเดือน พันธุมนาวิน, **จริยธรรมของเยาวชนไทย**, (กรุงเทพมหานคร : รายงานวิจัย, ๒๕๒๐), หน้า ๑.

๑.๕ คำจำกัดความของศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

พุทธวิธี หมายถึง วิธีการ ลักษณะ และรูปแบบที่พระพุทธเจ้าทรงใช้อบรมสั่งสอนพุทธสาวก

การอบรมสั่งสอน หมายถึง การแสดงออกถึงพฤติกรรมของบิดามารดาที่ปฏิบัติต่อบุตรธิดาทั้งทางวาจาและการกระทำ ทั้งในสังคมตะวันตกและสังคมไทยโดยการให้ความรัก ความเอาใจใส่ ให้ความช่วยเหลือคุ้มครอง สนองความต้องการทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ ตลอดจนให้การอบรมกล่อมเกลากฎธรรมต่าง ๆ เพื่อให้บุตรธิดาได้ดำรงชีวิตอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข

บุตรธิดา หมายถึง บุคคลซึ่งเป็นสมาชิกในสถาบันของครอบครัวที่ปรากฏในสมัยพุทธกาล และในสังคมไทยยุคปัจจุบัน อันประกอบด้วยพ่อ แม่ และลูกทั้งเพศชายและเพศหญิง

คัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท หมายถึง พระไตรปิฎก อรรถกถา และ ฎีกา ตลอดจนเอกสารที่เกี่ยวข้องกับคำสอนพระพุทธศาสนาแบบดั้งเดิมที่ปรากฏในคัมภีร์ภาษาบาลี

๑.๖ ทบทวนเอกสารและรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๑.๖.๑ เอกสารที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาวิจัย เรื่อง “พุทธวิธีในการอบรมสั่งสอนบุตรธิดาที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท” ผู้วิจัยได้ค้นหาเอกสารที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้ให้ความหมาย เกี่ยวกับปัญหาที่เกิดขึ้นกับเด็ก และเยาวชนไว้ว่า^{๑๐} “เด็กเล็กเยาวชนถูกปล่อยให้เคี้ยวคว้างอยู่ในกระแสของสังคมยุคใหม่ ขาดผู้นำทางที่ถูกต้อง จึงถูกกระแสสังคมครอบงำ นำไปในทางที่ไม่พึงประสงค์” พระพุทธศาสนานั้น มุ่งสอนหลักยึดเหนี่ยวทางจิตใจ เพื่อความก้าวหน้า เพื่อพัฒนาชีวิต เป็นหลักนำทางที่ทำให้ชีวิตมีความเจริญก้าวหน้าองงามยิ่งขึ้นเพื่อที่จะให้เด็กเยาวชนเหล่านั้น เป็นคนดี มีวินัย ขยันแสวงหาความรู้ เชิดชูชาติ ศาสน์ กษัตริย์ และดำรงรักษาเอกลักษณ์ของไทยไว้ สถาบันสำคัญที่มีส่วนเกี่ยวข้องคือ สถาบันครอบครัวได้แก่ พ่อ แม่ ลูก

^{๑๐} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), “สถานการณ์พระพุทธศาสนาในสังคมไทย”, พุทธธรรม : วารสารพุทธสมาคมแห่งประเทศไทย, ปีที่ ๔๓ ฉบับที่ ๒๔๖ (๒๕๓๘).

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต)^{๑๑} ได้กล่าวไว้ในหนังสือศาสนา และเยาวชน หัวข้อ ศาสนา และจริยธรรม กับการพัฒนาเด็กและเยาวชนไว้ว่า ในการที่ศาสนาและจริยธรรม จะทำ บทบาทให้สำเร็จนั้น จุดสำคัญอย่างหนึ่งที่จะต้องให้ความสนใจมากคือเรื่องของเยาวชน เพราะเรายอมรับกันอยู่แล้วว่า เยาวชนนั้นเป็นอนาคตของชาติ เป็นอนาคตของสังคม เด็กในวัยนี้คือผู้ใหญ่ในวันหน้า คติอย่างนี้เรามีกันทั่วไป พูดบ่อย ๆ ในทางพระพุทธศาสนา ก็มีพุทธภาษิตอยู่บทหนึ่งที่ว่า “ปุตตา วตถุ มนุสสานิ” ปุตตา ลูก หรือ บุตรทั้งหลายนั้น แปลง่าย ๆ ก็คือเด็ก ๆ นั้นเอง พุทธภาษิตนี้ จึงขอแปลง่าย ๆ ว่า “เด็ก ๆ นั้นเป็นผู้รองรับไว้ซึ่งมนุษยชาติ” หรือว่า “เด็กทั้งหลายคือผู้รองรับไว้ซึ่งมนุษยชาติ” อันนี้เราคงยอมรับกันว่า ถ้าไม่มีเด็ก ๆ แล้ว มนุษยชาติก็อยู่ไม่ได้ แต่ถ้าเด็กจะเป็นที่รับรองมนุษยชาติไว้ได้เป็นอย่างดีนั้น จะต้องเป็นเด็กที่มีคุณภาพด้วย

พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ)^{๑๒} ได้ให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพปัญหาของ ครอบครัวไทยในปัจจุบันไว้ว่า “ปัจจุบันนี้สถาบันครอบครัว มีค่านิยมตามแบบตะวันตก อิทธิพลที่เข้ามาต่อพ่อแม่ จึงทำให้ขาดความรับผิดชอบ ไม่เอาใจใส่ดูแลลูก ไม่มีการแสดงความรักความผูกพัน และไม่มีมีการถ่ายทอดความรู้สึกความเป็นลูก เป็นพ่อ เป็นแม่ต่อกัน ผลเสียจึงตกอยู่กับเด็ก” พระพุทธศาสนา มีหลักการในการแก้ปัญหาการหย่าร้าง ด้วยการวางหลักจริยธรรม ที่เป็นทั้งส่วนของการเลือกสรรคู่ครองที่มีลักษณะที่ตรงกัน การทำหน้าที่ของคู่สมรสอย่างสมบูรณ์ รวมไปถึงการมองเป้าหมายของการครองคู่สมรส

พระมหาบุญเพียร ปุณณวิริโย (แก้ววงศ์น้อย)^{๑๓} ได้กล่าวไว้ในหนังสือแนวคิดและวิธีการขัดเกลาทางสังคมในสถาบันครอบครัวไว้ว่า พระพุทธศาสนาเห็นว่าครอบครัวเป็นสถาบันที่บุคคลอาศัยอยู่ด้วยกัน โดยมีหน้าที่ทางธรรมต่อกันและกัน เพื่อตอบสนองความรักของชายหญิงที่ชอบพอกัน จนพัฒนาเป็นความรักแบบสามีภรรยา ที่ต้องมีความรับผิดชอบในครอบครัวมากขึ้น จนจนได้มีบุตรสืบตระกูล จนเป็นครอบครัวที่สมบูรณ์ โดยได้อธิบาย ถึงประเภทของครอบครัวตามลักษณะคุณธรรม มี ๔ ประเภท ดังนี้ คือ ชายดีหญิงดี, ชายชั่วหญิงดี, ชายดีหญิงชั่ว และชายชั่วหญิงชั่ว ครอบครัวที่ดี ตามหลักพุทธศาสนา คือครอบครัวที่มีบิดามารดาเป็นแบบอย่างที่ดีของ

^{๑๑} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), ศาสนาและเยาวชน, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๔๕), หน้า ๗.

^{๑๒} พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ), “เมื่อธรรมคุ้มครองโลก ในเมื่อธรรมคุ้มครองโลก”, รวบรวมเรียบเรียงโดย ไพโรจน์ อยู่มนเทียร, (กรุงเทพมหานคร : รุ่งแสงการพิมพ์, มปป.), หน้า ๕๑.

^{๑๓} พระมหาบุญเพียร ปุณณวิริโย, แนวคิดและวิธีการขัดเกลาทางสังคมในสถาบันครอบครัวตามแนวพระพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๓๙), หน้า ๑-๒.

บุตรธิดา สามีภรรยาามีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน บุตรธิดามีความกตัญญูกตเวที จะเป็นพื้นฐานสำคัญ ที่ทำให้สมาชิกในครอบครัวมีความเป็นอยู่อย่างมีความสุข

พระปลัดเสนต์ ธมมวโร และคณะ^{๑๔} กล่าวว่า “ชาวพุทธทั่วไป มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาน้อย จึงถูกชักจูงให้ไขว่ไขว่ได้ง่าย” เมื่อชาวพุทธ โดยเฉพาะเยาวชน ไม่เข้าใจหลักปฏิบัติพื้นฐาน ขาดข้อปฏิบัติที่เป็นพื้นฐานที่ชัดเจน ขาดมาตรฐานการดำรงชีวิตขั้นต้น จึงกลายเป็นคนทำอะไรก็ได้ เชื่ออะไรก็ได้ เมื่อเป็นเช่นนั้นความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในสถาบันครอบครัว ก็แปรไปจากระบบรักร่วมชยาคา กลายเป็นสร้างปัญหาในครอบครัว แปรไปจากระบบบุญกุศล กลายเป็นระบบผลประโยชน์

สวัสดี ทองมีเพชร^{๑๕} ให้ความหมายเกี่ยวกับบุตร และภรรยา สามี ไว้ดังนี้ บุตร แปลว่า ลูกๆ นั้นมีความหมาย ๒ ประการ คือ ๑. ผู้ทำสกุลให้บริสุทธิ์ ๒. ผู้ยังหทัยของบิดามารดาให้เต็มอัม

สมภพ ชีวรัฐพัฒน์^{๑๖} ได้กล่าวถึงความสำคัญของบุตรไว้ ๕ ประการ คือ ๑. เป็นผู้สืบสกุลและทำให้สกุลบริสุทธิ์ ๒. เป็นทายาทแห่งชีวิต ทำหน้าที่ยกบิดามารดาขึ้นมาจากนรก ๓. เป็นก้อนบุญของบิดามารดา ๔. ทำให้บิดามารดาพอใจสุขใจอัมใจ และ ๕. เป็นชีวิตและเลือดเนื้อเชื้อไขของบิดามารดา

ชัยวัฒน์ สถาอานันท์^{๑๗} ได้ชี้ให้เห็นถึงปัญหาในครอบครัวว่ามีสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ทำให้ครอบครัวมีลักษณะเป็นที่รองรับเคราะห์กรรมของสังคม จนเกิดความเปลี่ยนแปลงด้านความสัมพันธ์ของสมาชิกภายในครอบครัว และสมาชิกในครอบครัวต่างไม่มีเวลาให้แก่กัน ต่างคนต่างดิ้นรนเพื่อสมดุลภายในครอบครัว พ่อแม่ต้องทำงานนอกบ้าน ลูกต้องเรียนอย่างหนัก เพื่อความเท่าเทียมกันในการแสวงหาทางการศึกษา จึงขาดการดูแลให้ความอบอุ่นแก่สมาชิกในครอบครัว

^{๑๔} พระปลัดเสนต์ ธมมวโร และคณะ, “การใช้ทักษะชีวิตในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการบริโภคของวัยรุ่น” (สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔).

^{๑๕} สวัสดี ทองมีเพชร, “สารัตถะธรรมเพื่อการพัฒนา” (นครปฐม : สถาบันพัฒนาผู้บริหารสำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๓๖), หน้า ๑๗๐ – ๑๗๕.

^{๑๖} สมภพ ชีวรัฐพัฒน์, “มงคลกับคุณภาพชีวิต”, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : นานาสังพิมพ์, ๒๕๔๐), หน้า ๘๐.

^{๑๗} ชัยวัฒน์ สถาอานันท์, “ครอบครัว : ญ รอยต่อแห่งศตวรรษในไทย”, (กรุงเทพมหานคร : โครงการวิจัยทัศน์, ๒๕๔๑), หน้า ๑๔๙.

๑.๖.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พระมหาสุชาติ นาคโร (บวชุนทด) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ การศึกษาเชิงวิเคราะห์ เรื่องการสงเคราะห์บุตรและภรรยาในพระพุทธศาสนาเถรวาท ” ผลการวิจัยพบว่า สังคมกลุ่มแรกที่มนุษย์เราจะต้องมีส่วนเกี่ยวข้องตั้งแต่แรกเกิดไปจนเติบโต เป็นสถาบันที่มีความสัมพันธ์ที่เก่าแก่ที่สุด ก็คือสถาบันครอบครัว สถาบันครอบครัวจะเป็นเครื่องบอกสถานภาพ และบทบาทในสังคม ที่มนุษย์เรามีส่วนร่วมอยู่ด้วย สถาบันครอบครัวนั้น มีองค์ประกอบคือพ่อ แม่ และลูก หรือบิดามารดา และบุตร บิดาได้ชื่อว่าเป็นหัวหน้า หรือผู้นำของครอบครัว และมีหน้าที่ดูแล รับผิดชอบ เลี้ยงดูบุตร และภรรยา มารดาได้ชื่อว่าเป็นแม่พิมพ์ที่ดีสำหรับบุตร^{๑๘}

พระมหาบุญเพียร ปุณณวิริโย (แก้ววงศ์น้อย) ได้ศึกษาวิเคราะห์เรื่อง แนวคิดและวิธีการขัดเกลาทางสังคมในสถาบันครอบครัวตามแนวพระพุทธศาสนา สรุปได้ว่า พระพุทธศาสนา เห็นว่าครอบครัวเป็นสถาบันที่มีความสำคัญสำหรับฆราวาส ลักษณะครอบครัวที่ดีตามหลักพุทธศาสนา ได้แก่ ครอบครัวที่สมาชิกทุกคนในครอบครัวมีคุณลักษณะทางธรรมและปฏิบัติหน้าที่ของตนได้อย่างถูกต้อง และผลการวิจัยยังเห็นว่า สถาบันครอบครัวต้องให้ความสำคัญแก่เด็กในฐานะที่เป็นผู้สืบทอดอารยธรรมของมนุษย์ ผู้ปกครองจะต้องให้การอบรมสั่งสอนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีงามโดยมีลักษณะสำคัญ คือ การปลูกฝังให้บุตรได้พัฒนาตนเองทั้งด้านพฤติกรรม จิตใจ สติปัญญาอย่างครบถ้วน อีกทั้งต้องกระทำอย่างต่อเนื่องตั้งแต่เล็กจนเติบโต^{๑๙}

พระมหาไฉน ประกอบผล ได้ศึกษาวิเคราะห์เรื่อง การศึกษาหลักพุทธจริยธรรมเรื่องหน้าที่ของบุตรธิดาต่อบิดามารดา : กรณีศึกษานักเรียนโรงเรียนปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี จากผลการวิจัยสรุปได้ว่า พระพุทธศาสนาได้วางหลักคำสอนเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของมนุษย์ตามสถานะของตน กับหน้าที่ที่พึงปฏิบัติ หากชาวพุทธเข้าใจและปฏิบัติได้ถูกต้องจะทำให้เกิดความสุขกับตนเองและสังคม โดยเฉพาะเยาวชนที่เป็นอนาคตของชาติควรสอนหลักจริยธรรมว่าด้วยเรื่องกตัญญูแก่เวทีกให้กับเยาวชนให้มากขึ้น^{๒๐}

^{๑๘} พระมหาสุชาติ นาคโร (บวชุนทด), “การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องการสงเคราะห์บุตรและภรรยาในพระพุทธศาสนาเถรวาท”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙).

^{๑๙} พระมหาบุญเพียร ปุณณวิริโย (แก้ววงศ์น้อย), “ศึกษาวิเคราะห์เรื่อง แนวคิดและวิธีการขัดเกลาทางสังคมในสถาบันครอบครัวตามแนวพระพุทธศาสนา”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔).

^{๒๐} พระมหาไฉน ประกอบผล, “ศึกษาวิเคราะห์เรื่อง การศึกษาหลักพุทธจริยธรรมเรื่องหน้าที่ของบุตรธิดาต่อบิดามารดา:กรณีศึกษานักเรียนโรงเรียนปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี”, *วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต*, (มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๔).

ร้อยตำรวจโทโอฬาร เอี่ยมประภาส ได้ศึกษาวิเคราะห์เรื่องปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน จากการวิจัย พบว่า ความรู้สึกผูกพันต่อบิดามารดามีความสัมพันธ์กับการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน กล่าวคือ เด็กและเยาวชนที่มีความผูกพันต่อบิดามารดามาก จะมีการกระทำผิดของเด็กและเยาวชนที่มีความผูกพันต่อบิดามารดาน้อย ชี้ให้เห็นว่า ครอบครัวเป็นสถาบันที่สำคัญยิ่งต่อเด็กและเยาวชนในการพัฒนาเด็กและเยาวชนในทุกลักษณะ ครอบครัว ในเรื่องอารมณ์ สติปัญญา ศีลธรรม ความมีน้ำใจ ดังนั้น ผู้ปกครองจึงควรเอาใจใส่ต่อความเป็นไปของเด็กและเยาวชนอยู่เสมอ ควรให้ความรัก ความอบอุ่น ความเข้าใจสามารถแก้ปัญหาให้พวกเขาได้^{๒๑}

กฤษฎา บุรณะพงศ์ ได้ศึกษาวิเคราะห์เรื่องผู้สูงอายุกับการขัดเกลาทางสังคมในครอบครัวในการสืบทอดคุณธรรมแก่เยาวชนในกรุงเทพฯ ผลการวิจัยสรุปได้ว่า ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ยังมีความสำนึกในคุณธรรมสูงและมีความพึงพอใจในการทำหน้าที่สืบทอดคุณธรรมแก่เยาวชน แสดงว่าผู้สูงอายุยังมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตในสังคมเมือง ส่วนความสำเร็จในบทบาทดังกล่าว จะต้องอาศัยในอีกหลายประการ ฉะนั้น สมาชิกในสังคมจึงควรสนับสนุนอย่างจริงจังให้ผู้สูงอายุมีโอกาสแสดงบทบาทดังกล่าวอย่างเหมาะสมในสังคมไทย^{๒๒}

พจนานพร กนกแก้ว ได้ศึกษาวิเคราะห์เรื่อง ปัจจัยทางจิตวิทยาและวัฒนธรรมที่มีผลต่อรูปแบบการอบรมเลี้ยงดูเด็กในสังคมไทย ผลการวิจัยสรุปได้ว่า การอบรมเลี้ยงดูเด็กมีผลต่อบุคลิกภาพของเด็กโดยตรง โดยถ้าเด็กได้รับการอบรมทางวัฒนธรรมมากกว่าปัจจัยทางด้านจิตวิทยา จะทำให้เด็กมีบุคลิกภาพโดยรวมคือ เป็นคนมีน้ำใจ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ชี้แจงสารมีเมตตา กรุณา เคารพเชื่อฟังผู้ใหญ่ ตลอดจนผู้มีอำนาจ การวิจัยแสดงให้เห็นว่า การอบรมเด็กมีผลโดยตรงต่ออุปนิสัยเด็กในอนาคต^{๒๓}

นางมานิตา สุขสำราญ ได้ศึกษาวิเคราะห์เรื่อง การศึกษาพฤติกรรมผู้ปกครองนักเรียนโรงเรียนพุทธศาสน์วันอาทิตย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณวิทยาลัยในการนำหลักพุทธ

^{๒๑} ร้อยตำรวจโทโอฬาร เอี่ยมประภาส, “ศึกษาวิเคราะห์เรื่องปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน”, *วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต รัฐศาสตร์ สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา*, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๑).

^{๒๒} กฤษฎา บุรณะพงศ์, “ศึกษาวิเคราะห์เรื่องผู้สูงอายุกับการขัดเกลาทางสังคมในครอบครัวในการสืบทอดคุณธรรมแก่เยาวชนในกรุงเทพฯ”, *วิทยานิพนธ์สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา*, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๐).

^{๒๓} พจนานพร กนกแก้ว, “ศึกษาวิเคราะห์เรื่องปัจจัยทางจิตวิทยาและวัฒนธรรมที่มีผลต่อรูปแบบการอบรมเลี้ยงดูเด็กในสังคมไทย” *วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต รัฐศาสตร์ สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา*, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๘).

ธรรมมาปฏิบัติในครอบครัว ผลการวิจัยสรุปได้ว่า แนวทางการนำหลักพุทธธรรมมาปฏิบัติในครอบครัวโดยการปฏิบัติตนตามหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา จะสร้างความเข้าใจภายในครอบครัว โดยปรับให้มีทัศนคติที่ดีต่อกัน มีความคิดเห็นตรงกัน ยอมรับซึ่งกันและกันไม่ขัดแย้ง เมื่อทำได้ดังนี้ สมาชิกในครอบครัวจะมีความปรารถนาดีให้ความช่วยเหลือเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกัน การปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องนี้ เป็นสิ่งสำคัญต่อการอยู่ร่วมกันของสังคมและการดำรงชีวิต ดังนั้น หลักพุทธจริยธรรมเป็นหลักที่สำคัญมากสำหรับครอบครัว^{๒๔}

พระมหาทวีป กตปุณฺโณ (หนูด้วง) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์งานปลูกฝังจริยธรรม ของปัญญานันทภิกขุที่เกี่ยวกับผู้ตั้งอยู่ในมัชฌิมาและเยาวชน” ผลการวิจัยพบว่า การปลูกฝังจริยธรรมของปัญญานันทภิกขุ มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้คนในสังคมรู้จักหน้าที่ และเพื่อให้ทำหน้าที่ของตนได้ถูกต้อง ตามจริยธรรมที่เป็นแก่นแท้ของพระพุทธศาสนา จริยธรรมในการทำงาน จริยธรรมในการดำเนินชีวิตและจริยธรรมของเยาวชน^{๒๕}

พระมหาไพรัช ปญฺญปโณ (ขุนพรหม) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “วิธีการของวัดที่มีต่อการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมในเยาวชน (กรณีศึกษาเปรียบเทียบวัดชลประทานรังสฤษฎ์ อำเภอบางบาล จังหวัดนนทบุรี และวัดอัมพวัน อำเภอบางบาล จังหวัดนนทบุรี)” ผลการวิจัย พบว่า หลักธรรมที่ปรากฏในพระไตรปิฎก เช่น อริยสัจสี่ เป็นคำสอนพื้นฐานและสามารถนำมาใช้ในการอบรมเพื่อปลูกฝังจริยธรรมให้กับเด็กเยาวชนได้ โดยการจัดอบรมในรูปแบบของการเข้าค่ายพุทธบุตร ซึ่งเป็นแนวคิดของพระภิกษุที่เห็นปัญหาของสังคมที่ทวีความรุนแรงมากขึ้นและมีความต้องการให้เด็กเยาวชนได้เรียนรู้หลักธรรม ดังที่พระพรหมมิ่งคลาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ) วัดชลประทานรังสฤษฎ์ ได้กล่าวว่า “เด็กในวันนี้ คือผู้ใหญ่ในวันหน้า ถ้าต้องการให้ลูกหลานเป็นคนดีมีคุณภาพ และไม่เป็ปัญหาของสังคม พ่อแม่ควรนำลูกเข้าหาศีลธรรม”^{๒๖}

พระครูสุขุมสังฆการ (วรมธ โพธิสาร/ ศรีโพธิ์วัง) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อพัฒนาเยาวชน ศึกษากรณีพระเทพวงศาจารย์ (คุณ ขนดีโก) ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาเยาวชนในทางพระพุทธศาสนา มีหลักการสำคัญ ได้แก่ การพัฒนาทั้งด้านร่างกายและใจ หมายถึง เยาวชนควรได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ทั้งทางร่างกายด้วยการพัฒนาอินทรีย์ของตนเอง

^{๒๔} นางมานิตา สุขสำราญ, “ศึกษาวิเคราะห์เรื่องการศึกษาพฤติกรรมผู้ปกครองนักเรียนโรงเรียนพุทธศาสตร์วันอาทิตย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณวิทยาลัยในการนำหลักพุทธธรรมมาปฏิบัติในครอบครัว”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘).

^{๒๕} พระมหาทวีป กตปุณฺโณ, “ศึกษาวิเคราะห์งานปลูกฝังจริยธรรมของปัญญานันทภิกขุที่เกี่ยวกับเยาวชนและผู้อยู่ในมัชฌิมา”, **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๓๘).

^{๒๖} พระมหาไพรัช ปญฺญปโณ (ขุนพรหม), “วิธีการของวัดที่มีต่อการปลูกฝังจริยธรรมในเยาวชน”, **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๓๖).

โดยให้มีความสำรวมในอินทรีย์ ๖ ประการ คือ สำรวมตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ เพื่อมิให้ตกเป็นเหยื่อของอกุศลธรรมมีนิวรณ์ธรรม เป็นต้น เป็นการพัฒนาขัดเกลากิเลสของตนให้เบาบางลงได้^{๒๗}

สรุปได้ว่า สังคมกลุ่มแรกคือ พ่อ แม่ และลูก หรือ บิดามารดา และบุตรธิดา บิดาได้ชื่อว่าเป็นหัวหน้า หรือผู้นำของครอบครัว และมีหน้าที่ดูแล รับผิดชอบ เลี้ยงดูบุตรธิดา และภรรยา มารดาได้ชื่อว่าเป็นแม่พิมพ์ที่ดีสำหรับบุตรธิดา โดยการนำหลักพุทธธรรมมาปฏิบัติในครอบครัวด้วยการปฏิบัติตนตามหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา จะสร้างความเข้าใจภายในครอบครัว โดยปรับให้มีทัศนคติที่ดีต่อกัน ฉะนั้น การปลูกฝังจริยธรรมตามที่พระปัญญานันทภิกขุ ได้กล่าวสอนไว้ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้คนในสังคมรู้จักหน้าที่ และเพื่อให้ทำหน้าที่ของตนได้อย่างถูกต้อง ตามจริยธรรมที่เป็นแก่นแท้ของพระพุทธศาสนา จริยธรรมในการทำงาน จริยธรรมในการดำเนินชีวิต และจริยธรรมของบุตรธิดา ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า ครอบครัวที่ดีตามหลักพุทธศาสนา ได้แก่ ครอบครัวที่สมาชิกทุกคนในครอบครัวมีคุณลักษณะทางธรรมและปฏิบัติหน้าที่ของตนได้อย่างถูกต้อง และ สถาบันครอบครัวต้องให้ความสำคัญแก่บุตรธิดา ในฐานะที่เป็นผู้สืบทอดอารยธรรมของมนุษย์ เพราะฉะนั้น ฐานะทางครอบครัวของผู้นับถือพระพุทธศาสนาจึงต้องสร้างความรู้สึผูกพันต่อสมาชิกในครอบครัว กล่าวคือ บุตรธิดาที่มีความผูกพันต่อบิดามารดาจะมีการกระทำผิดน้อย ส่วนบุตรธิดาที่มีความผูกพันต่อบิดามารดาน้อยจะมีการกระทำผิดมาก ชี้ให้เห็นว่า ครอบครัวเป็นสถาบันที่สำคัญยิ่งต่อการพัฒนาบุตรธิดาในทุกลักษณะทั้งในเรื่องอารมณ์ สติปัญญา ศีลธรรม ความมีน้ำใจ ดังนั้น ผู้ปกครองจึงควรเอาใจใส่ต่อความเป็นไปของบุตรธิดาอยู่เสมอ ควรให้ความรัก ความอบอุ่น ความเข้าใจ สามารถแก้ไขปัญหาให้ได้

จากการศึกษาเอกสารที่ผ่านมา ผู้วิจัยพบว่า การอบรมสั่งสอนบุตรธิดามีผลต่อบุคลิกภาพของบุตรธิดาโดยตรง โดยถ้าบุตรธิดาได้รับการอบรมทางวัฒนธรรมเชิงพุทธมากกว่าปัจจัยทางด้านจิตวิทยา จะทำเด็กมีบุคลิกภาพโดยรวมคือ เป็นคนมีน้ำใจ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ชี้แจงสารมีความเมตตากรุณา เคารพเชื่อฟังผู้ใหญ่ ตลอดจนผู้มีอำนาจ ทั้งนี้ การอบรมบุตรธิดามีผลโดยตรงต่ออุปนิสัยของบุตรธิดาในอนาคต

^{๒๗} พระครูสุขุมสังฆการ (วรเมธ โปธิสาโร/ศรีโพธิ์วัง), “การประยุกต์หลักธรรมเพื่อพัฒนาเยาวชนศึกษากรณีพระเทพวงศาจารย์ (คุณ ขนติโก)”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔).

๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาเชิงเอกสาร (Documentary Research) ผู้วิจัยได้กำหนดวิธีการดำเนินการวิจัยไว้ดังนี้

๑.๗.๑ สํารวจเอกสารศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary Resource) คือ พระไตรปิฎก อรรถกถา และ ฎีกา

๑.๗.๒ สํารวจเอกสาร และรวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary Resource) พร้อมทั้งเอกสารที่เกี่ยวข้องทั้งหมด

๑.๗.๓ เก็บรวบรวมและจัดลำดับข้อมูลที่ค้นคว้าได้มาวิเคราะห์อธิบายความและแสดงเหตุผล เพื่อให้เกิดความเข้าใจได้ชัดเจน

๑.๗.๔ สรุปและนำเสนอข้อมูล

๑.๘ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

๑.๘.๑. ทำให้ทราบแนวคิดทฤษฎีในการอบรมสั่งสอนบุตรธิดา

๑.๘.๒. ทำให้ทราบพุทธรวิธี และหลักธรรมในการอบรมสั่งสอนบุตรธิดา

๑.๘.๓. ได้แนวทางการประยุกต์พุทธรวิธีและหลักธรรมในการอบรมสั่งสอนบุตรธิดา เพื่อนำไปใช้พัฒนาบุตรธิดาในสังคมไทยได้อย่างเหมาะสม